

NAUKA I SZKOLNICTWO WYŻSZE
1(49)/2017

Magdalena Paul

Krajobraz komunikacyjny polskiej humanistyki

Artykuł recenzyjny książki *Komunikacja naukowa w humanistyce*
pod redakcją Emanuela Kulczyckiego
(Poznań 2017: Wyd. Nauk. Instytutu Filozofii UAM, ss. 328)

STRESZCZENIE. Artykuł jest omówieniem monografii pt. *Komunikacja naukowa w humanistyce* pod redakcją Emanuela Kulczyckiego. Zawiera ona trzynaście artykułów koncentrujących się wokół zagadnień takich jak: cechy nauki i cechy humanistyki, otwartość w nauce, komunikacja naukowców oraz ocena dorobku naukowców.

SŁOWA KLUCZOWE: bibliometria, czasopisma naukowe, humanistyka, komunikacja, nauka, otwartość, otwarty dostęp

Wstęp

Monografia *Komunikacja naukowa w humanistyce* wydana w 2017 r. przez Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu¹, stanowiąca piątą część serii *Biblioteka Komunikacji Społecznej*, wpisuje się w szerszą debatę naukową na temat samej nauki. Jak zauważa we wstępie do tomu jego redaktor, Emanuel Kulczycki, coraz częściej słychać głosy za równoprawnym, w stosunku do „twardych” nauk przyrodniczych i technicznych, uwzględnianiem nauk humanistycznych w tej dyskusji. Podkreśla się przy tym potrzebę stosowania odmiennych perspektyw i narzędzi do oceny humanistyki. Ocena ta może oczywiście koncentrować się na poszczególnych obszarach. W omawianej pozycji skupiono się na komunikacji naukowej jako jednym z najistotniejszych aspektów pracy naukowców, w tym humanistów, stającym się jednocześnie podstawą oceny

¹ Publikację można bezpłatnie pobrać z repozytorium AMUR: https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/17589/6/Komunikacja_naukowa_w_humanistyce.pdf.

ich dorobku. Autorzy przyjęli sobie za cel wskazanie, „w jaki sposób humanistyka wykorzystuje nowe metody upowszechniania wiedzy, jak staje się przedmiotem ilościowej oceny oraz w jaki sposób w jej obrębie odbywa się komunikacja”.

Tom podzielono na trzy części, które pokrótce omówię, a następnie wskażę, jaką refleksję niniejsza publikacja wnosi do debaty nauki o nauce i dyskusji na temat stanu humanistyki.

1. Otwarta nauka

Część pierwsza dotyczy idei otwartości w nauce i jej praktycznych implikacji, takich jak otwarty dostęp (ang. *Open Access* – OA) i otwarte sposoby komunikowania wiedzy. Dyskusję na ten temat rozpoczyna tekst Bożeny Bednarek-Michalskiej, stanowiący rys historyczny otwartej nauki w Polsce. Jak zauważa autorka, Polacy szybko włączyli się w ruchy otwartościowe w nauce, co umożliwiły – w szerszej perspektywie – zmiany polityczne przełomu lat 80. i 90. XX wieku, a w węższej perspektywie – podłączenie kraju do światowej sieci komputerowej. Jako jedną z grup, obok naukowców, najbardziej zaangażowanych w ruch OA wskazuje bibliotekarzy, co zdają się ilustrować kolejne daty w przedstawionym kalendarium. Do kamieni milowych OA w Polsce należało: tworzenie otwartych czasopism, które sukcesywnie dołączały do *Directory of Open Access Journals*, oraz sygnowanie kolejnych otwartościowych deklaracji zarówno przez prywatnych naukowców, jak i bibliotekarzy czy instytucje. Równie ważne wydaje się podjęcie debaty w szerokim gronie na kongresach oraz instytucjonalizacja działań poprzez powstanie Koalicji Otwartej Edukacji w 2008 r. Autorka podkreśla znaczenie współpracy organizacji pozarządowych i instytucji naukowych z administracją rządową dla rozwoju OA. Zdaniem Bednarek-Michalskiej o dojrzałości ruchu OA w Polsce można mówić od 2010 r., choć na mapie polskiej otwartej nauki wciąż pozostają białe plamy, np. w takich obszarach, jak otwarte wirtualne laboratoria oraz nauka obywatelska. Artykuł pokazuje, ile wysiłku włożyły poszczególne osoby i grupy ludzi związane z nauką i edukacją w upowszechnienie idei wolnego dostępu i stworzenie mechanizmów jego funkcjonowania w Polsce. Może być też punktem wyjścia do refleksji czytelników na temat tego, czy otwarty dostęp jest już w 2017 r. rzeczą oczywistą, a jeśli nie, to jakie działania należy podejmować, aby się nią stał.

W kolejnym tekście Wojciech Fenrich omawia i rekapitułuje zarzuty leżące u podstaw jedenastu najbardziej rozpowszechnionych, zarówno w opracowaniach naukowych, jak i popularyzatorskich, mitów dotyczących otwartego dostępu. Autor pisze o tym z perspektywy zwolennika otwartych modeli publikowania i w swojej argumentacji podaje kontrargumenty na zarzuty stawiane przez sceptyków, jednocześnie szkicując krajobraz technologiczno-prawny funkcjonowania Open Access. Są to:

- publikowanie umożliwia informowanie o wynikach badań na wczesnym etapie recenzji oraz możliwość tworzenia i scalania kolejnych wersji autorskich,
- otwarte mandaty stanowią świadomą wolę środowisk naukowych i dają argumenty w negocjacjach pomiędzy badaczami a wydawcami,
- wolne licencje, zgodnie ze swoimi założeniami, nie uniemożliwiają komercjalizacji wyników badań lub czerpania zysków ze sprzedaży płatnych wersji publikacji,
- istnieje wiele dróg nieodpłatnego publikowania w OA poprzez system funduszy lub dotacji w tzw. złotej drodze (otwarte czasopisma pobierające opłaty od autorów za opublikowanie artykułu) lub wybór tzw. zielonej drogi (umieszczanie tekstów przez autorów w repozytoriach instytucjonalnych),
- zastosowanie wersji cyfrowej i modelu otwartego sprzyja wykrywaniu plagiatów.

W jednym artykule niełatwo oczywiście odnieść się do wszystkich kwestii związanych z wątpliwościami co do otwartego dostępu. Warto jednak zastanowić się nad czynnikami, które sprawiają, że tego rodzaju zastrzeżenia pojawiają się w dyskusji na temat przyszłości nauki. Są one omówione m.in. w przetłumaczonej na język polski i dostępnej w otwartym dostępie publikacji Petera Subera *Otwarty dostęp* (Suber 2014), gdzie w rozdziale zatytułowanym *Ofiary* autor pokazuje zarówno punkt widzenia akademików, jak i wydawców.

Kwestię uwarunkowań prawnych rozwija w swoim artykule Krzysztof Siewicz. Jak zauważa, otwarty dostęp jest realizowany równolegle: zarówno oddolnie i nieformalnie, jak i instytucjonalnie. Jako część procesu instytucjonalizacji przyjmuje nie tylko podjęcie obowiązku gromadzenia i udostępniania publikacji, ale także przyjmowanie przez uczelnie i konsorcja naukowe tzw. polityk otwartości. Autor porusza wiele szczegółowych zagadnień prawnych, takich jak: kwestia przeniesienia majątkowych praw autorskich a kwestia licencji w sytuacji umieszczenia publikacji w bazach elektronicznych; przypadek równoległego udostępniania publikacji lub ich wersji w tzw. zielonej i złotej drodze; problem wykorzystania elektronicznych baz danych w analizach maszynowych. Za istotną zaletę tekstu należy uznać to, że nie przedstawiono w nim jedynie obowiązujących obecnie przepisów prawnych, ale ich prezentacja została pogłębiona o refleksję na temat środowiska technologicznego, w jakim przepisy te funkcjonują i do którego powinny być dostosowywane. Wydaje mi się, że właśnie kwestia szybkich zmian w środowisku technologicznym leży u podstaw obecnych problemów z interpretacją m.in. prawa dotyczącego własności intelektualnej i praw pokrewnych, a także prowadzi do dezorientacji użytkowników treści co do ich praw i obowiązków (Danielewicz i Tarowski 2013).

Pierwszą część monografii zamyka praca Emanuela Kulczyckiego, w której z perspektywy filozoficznej ukazano podstawy otwartej nauki i argumenty, dlaczego nie można sprowadzać jej jedynie do dostępu do publikacji i danych naukowych.

W tekście zarysowany został podział dyskursu na otwartościowo-technologiczny i komunikacyjny, którego osią jest przyjęty przez teoretyków i badaczy model komunikacji, w pierwszym przypadku – transmisyjny, w drugim konstytutywny. Dyskurs komunikacyjny oparty jest na założeniu, że działania komunikacyjne współtworzą naukę, a nie ograniczają się wyłącznie do rozpowszechniania wyników badań. W przeciwnym wypadku istotny proces wytwarzania wiedzy jest ignorowany. W tym kontekście możemy mówić o społecznym i dyskursywnym konstruowaniu nauki, którego efekty ostateczne transferowane są poprzez publikacje. Autor zastrzega, że otwarta nauka nie jest „nową nauką” lub „Nauką 2.0”, a perspektywą badawczą przywracającą nauce jej pierwotną cechę, jaką jest otwartość. Przyjęcie takiego spojrzenia znacząco poszerza perspektywę badawczą, choć zarazem rozwija refleksję, że obraz komunikacji naukowej oparty wyłącznie na analizach publikacji, będzie obrazem jednowymiarowym i z pewnością niepełnym.

Pierwsza część monografii pokazuje, że otwarty dostęp nie jest pojęciem jednoznacznym i prostym i jako taki może być przedmiotem badań naukowców z różnych dziedzin. Tekst Bednarek-Michalskiej uwiadamia, że OA można wpisać w szerszy kontekst historyczny – historię ruchów naukowych, historię przemian instytucji naukowych i instytucji państwa. Z kolei artykuły Fenricha i Siewicza obrazują, że niemożliwe jest mówienie o współczesnej nauce bez uwzględniania środowiska technologiczno-prawnego. Kulczycki wskazuje z kolei, że perspektywa skupiona na środowisku technologiczno-prawnym nie powinna być ograniczeniem dla budowania ram teoretycznych badań nad otwartością w nauce. Wszystkie teksty natomiast, choć na różny sposób, podkreślają, że otwartość stanowi jedną z najważniejszych cech nauki.

2. Ocena polskiej humanistyki

Druga część publikacji koncentruje się na ocenie polskiej humanistyki. Małgorzata Rychlik proponuje zyskującą na popularności perspektywę korzystania z alternatywnych wskaźników, tzw. wskaźników altmetrycznych (*altmetrics*) w ocenie dorobku naukowego. Z perspektywy nauk humanistycznych są to szczególnie istotne wskaźniki ze względu na zróżnicowane formy dorobku humanistów i odmienną w stosunku do nauk ścisłych i przyrodniczych kulturę cytowań. Autorka postawiła sobie za cel ustalenie, czy polskie publikacje naukowe z obszaru nauk humanistycznych mają przypisane wskaźniki altmetryczne. Wykorzystała bazę Scopus, z której pobrane dane o publikacjach zostały przeanalizowane za pomocą narzędzia Altmetrics Explorer. Spośród ponad tysiąca publikacji tylko 12%, w większości artykuły i recenzje, było opatrzone jakimikolwiek wskaźnikami, co stanowi niski rezultat. Ponadto analiza korelacji wskazuje na związek o umiarkowanej sile pomiędzy liczbą cytowań a liczbą wzmianek w Mendeleyu. Jak zauważa jednak autorka, ze względu

du na brak cyfrowego identyfikatora DOI dla publikacji w języku polskim analiza nie ma pełnego charakteru. Wyniki każą zadać pytanie o popularność wskaźników altmetrycznych wśród polskich humanistów. Pamiętając o ograniczeniu próby i zasięgu czasowego badania, nie widać wyraźnego trendu rosnącej popularności tego rodzaju wskaźników, a przytoczone przez autorkę przekrojowe badania (Rowlands, Nicholas, Russel, Canty i Watkinson 2011) wskazują, że humaniści korzystają z mediów społecznościowych rzadziej niż przedstawiciele nauk społecznych lub przyrodniczych. Alternatywą dla wszelkiego rodzaju metryk ilościowych mogłaby być – zdaniem Zbigniewa Osińskiego (Osiński b.d.) – analiza jakościowa oparta na koleżeńskich, nieanonimowych recenzjach.

Analizę bibliometryczną polskojęzycznego czasopisma, *Pamiętnika Literackiego*, podjęła natomiast Aneta Drabek. Jako jej podstawę przyjęła dane z przypisów bibliograficznych do tekstów opublikowanych w tym periodyku w latach 2000–2014. Potwierdziła ustalenia Johna Cullarsa (1988), Danuty Koniecznej (2002) oraz Davida S. Nolena (2010), że literaturoznawcy, podobnie jak pozostali humaniści, najczęściej cytują książki i ich rozdziały (łącznie ponad 3/4 z prawie trzydziestu tysięcy cytowań). Najczęściej cytowanym czasopismem w *Pamiętniku Literackim* był natomiast sam *Pamiętnik Literacki* (10% cytowań wszystkich artykułów). Widoczny był także kolejny trend – literaturoznawcy i językoznawcy publikujący w badanym czasopiśmie chętniej cytowali starsze publikacje: blisko połowa cytowanych prac miała więcej niż dwadzieścia lat. Autorka uzupełniła badanie o analizę cytowań tekstów opublikowanych w *Pamiętniku Literackim* w oparciu o uzupełniające się bazy: Web of Science Core Collection, Google Scholar oraz POL-Index. Wyniki wskazują na konieczność stworzenia lokalnej bazy danych uwzględniającej kulturę cytowań charakteryzującą literaturoznawstwo i językoznawstwo. Na marginesie tego artykułu należy wspomnieć, jak niedoskonałymi narzędziami, niestety, dysponujemy, chcąc ocenić charakter i wpływ czasopisma prezentującego publikacje z zakresu nauk humanistycznych. *Pamiętnik Literacki* jest jednym z najstarszych i najważniejszych czasopism w badanej dziedzinie, a jednak autorka zmuszona była zbierać opisy bibliograficzne bezpośrednio z artykułów, ponieważ w bazach WoS i Scopus nie odnotowano dużej części pozycji umieszczanych w przypisach. Uwagę tę należy mieć w pamięci przy lekturze tekstów odnoszących się do kultury cytowań przedstawicieli poszczególnych nauk.

Szerszą perspektywę analizy czasopism przyjęła Ewa Rozkosz. Przeprowadziła badanie na próbie pedagogicznych czasopism naukowych znajdujących się na listach czasopism punktowanych MNiSW w latach 2012, 2013 i 2015. Dokonała analizy wartości wskaźników formalnych (takich jak okres ukazывania się periodyku, umiędzynarodowienie) i wyników trzech rodzajów oceny: formalnej, bibliometrycznej i eksperckiej, a także oceny sumarycznej (liczby punktów przyznanych czasopismu). Zastosowana metodologia umożliwiła zidentyfikowanie trendów rozwojowych czasopism pedagogicznych w kontekście wymogów stawianych przez

system nauki i szkolnictwa wyższego redakcjom i wydawcom. Do najważniejszych wniosków należą stwierdzenia, że zwiększa się stopień umiędzynarodowienia czasopism oraz odsetek periodyków, które uzyskują punkty dzięki ocenie bibliometrycznej, co z kolei może świadczyć o zwiększeniu liczby ich cytowań. W swoim artykule Rozkosz starała się uchwycić moment zmian zachodzących w czasopiśmiach oraz pośrednio – w środowisku skupionym wokół nich: redakcjach i gronie autorów. Oparcie analizy na zobiektywizowanych, jak można przyjąć, danych oraz wielowymiarowość oceny umożliwiły z jednej strony wyczerpujący opis dynamiki rozwoju czasopism z zakresu jednej z dyscyplin, z drugiej natomiast stały się głosem w dyskusji na temat ewaluacji osiągnięć naukowych.

Jeszcze szerszy obraz polskich czasopism humanistycznych prezentuje artykuł Władysława Marka Kolasy. Zastosowana w nim analiza SEO (*Search Engine Optimization*) dała podstawy do zobiektywizowanej analizy architektury informacji stron internetowych czasopism, a co za tym idzie – oceny ich widoczności i dostępności. Zebrane dane rysują pesymistyczną wizję – nawet połowa czasopism może nie mieć realnej szansy, by być prawidłowo zindeksowana w wyszukiwarkach, jedynie ze względu na niedopełnienie standardów tworzenia stron internetowych. Redakcje zdają się przy tym lekceważyć potrzebę aktywności w serwisach społecznościowych, co pokazują także inne badania (Kozłowski i Bomba 2016). Za zaletę artykułu należy uznać wykorzystanie wskaźników związanych z SEO, przez co część danych uzyskanych w badaniu można byłoby porównać z danymi dotyczącymi innego rodzaju stron internetowych podmiotów związanych z nauką, np. towarzystw i instytucji naukowych.

Druga część monografii skupia się przede wszystkim na badaniach empirycznych o charakterze ilościowym. Badania zostały przeprowadzone z dużą dbałością o kwestie metodologiczne. Za ogromną zaletę należy przy tym poczytać wyczerpujący opis założeń i przebiegu badań, co umożliwia ich weryfikację i powtarzanie. Pokazują one także, jak wiele perspektyw badawczych można przyjąć, analizując jeden tylko temat – czasopiśmi naukowe.

3. Komunikacja wiedzy w humanistyce

Ostatnią część publikacji, dotyczącą komunikacji wiedzy o humanistyce, otwiera artykuł Sławomira Czarneckiego. Nie dziwi fakt, że dotyczy on promocji humanistyki, jeśli weźmiemy pod uwagę, że działania marketingowe i *public relations* można wpisać w jeden z obszarów komunikacji naukowej, a mianowicie informowanie społeczeństwa o wynikach prac naukowych – inaczej komunikację na linii naukowcy – nienaukowcy. Autor sygnalizuje wiele barier, instytucjonalnych i indywidualnych, które pojawiają się w kontekście promocji, z jednej strony brak środków

i motywacji do podjęcia tego rodzaju działań, z drugiej – obawę przed instrumentalizacją humanistyki. Omawia strategiczne podejście w promocji, ze szczególnym naciskiem na analizę jako jeden z ważniejszych jego etapów oraz prezentuje narzędzia, które mogą być skutecznie wykorzystywane przez indywidualnych naukowców i małe zespoły badawcze: marketing treści oraz markę osobistą, w tym newsletter kuratorski. Tekst, nawiązujący do ustaleń cytowanego już badania (*Nie)obecna nauka* (Siuda 2016), skupia się na kwestiach praktycznych dotyczących promocji, a także pośrednio odnosi się do środowiska instytucjonalnego, w jakim prowadzone są prace badawcze. Jest również refleksją nad kompetencjami badaczy z zakresu nauk humanistycznych.

O tym, jakie znaczenie dla rozwoju Open Access mieli bibliotekarze, zostało już wspomniane, natomiast Emilia Karwasińska opisuje w swoim tekście nową rolę bibliotek naukowych w upowszechnianiu dostępu do publikacji – biblioteczne usługi wydawnicze. Są one rozumiane szeroko jako wspieranie procesów elektronicznego publikowania oryginalnych tekstów naukowych, głównie czasopism i monografii. Ma ono charakter alternatywny i komplementarny w stosunku do z jednej strony bibliotek cyfrowych i repozytoriów instytucjonalnych, z drugiej – usług uczelnianych wydawnictw naukowych. Wsparcie to można nazwać kompleksowym, ponieważ obejmuje m.in. zapewnienie platformy wydawniczej, dostosowanie procesów wydawniczych do krajowych i międzynarodowych standardów, wykorzystanie narzędzi zwiększających dostępność tekstów, a także merytoryczne wsparcie redakcji. Autorka przedstawia te działania na przykładzie PRESSto Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. Szczegółowo omawia również modele biznesowe dostępu do publikacji naukowych stosowane przez biblioteki. O ile trudno ocenić, na ile prezentowany przez Karwasińską model zostanie upowszechniony, o tyle wydaje się on wpisywać w tradycyjną poniekąd rolę bibliotek, zwłaszcza bibliotek naukowych i dużych bibliotek publicznych, to jest rolę wydawniczą, która wcześniej była jednak w większości ograniczona do czasopism branżowych. Jako zaletę proponowanego rozwiązania można uznać także zacieśnienie relacji, instytucjonalnych i personalnych, pomiędzy naukowcami-autorami i redaktorami a bibliotekarzami-wydawcami.

Poruszana wielokrotnie kwestia otwartości i dostępności wiedzy naukowej jest z kolei zniuansowana za sprawą tekstu Jarosława Boruszewskiego. Autor zwraca uwagę, że widoczność i oddziaływanie, tak często przywoływane w literaturze razem, odnoszą się do dwóch oddzielnych kwestii. Widoczność jest cechą nośnika, a oddziaływanie ma związek z treścią. Autor opisuje relację nośnik – treść w kontekście klasycznej definicji wiedzy i Popperowskiej koncepcji wiedzy obiektywnej. Przytacza również rozumienie warunku intersubiektywnej komunikowalności, koniecznego dla wiedzy naukowej, i stawia pytanie, czy widoczność nośników ma na nią wpływ. Zaznacza, że związek ten ma charakter pośredni i występuje przy okre-

ślonej formalnie definicji intersubiektywnej komunikowalności – łatwość dostępu sprzyja jej określeniu. Boruszewski wraca w swoim tekście do podstaw rozumienia nauki, do czego pretekstem stają się niekiedy nowe technologie i nowe ruchy naukowe, takie jak ruch Open Access, choć same w sobie – jak mi się wydaje – nie naruszają one tych podstaw.

Marcin Sieńko podniósł natomiast kwestię technologicznych determinant praktyk odbioru, przetwarzania i wytwarzania wiedzy, w tym opartych na mechanizmach ilościowych systemów oceny i promocji tekstów. Autor widzi wiele zagrożeń, które się z tym wiążą, m.in. ułudę całościowego, uniwersalnego dostępu, związaną z nieznaną algorytmów selekcji w procesach wyszukiwawczych, i wpływ na ocenę czytanych tekstów czynników pozamerytorycznych (np. liczby cytowań bez uwzględniania ich kontekstu). Przywołuje model stygmergii, specyficznej formy komunikowania się poprzez wprowadzenie zmian w otoczeniu, stworzony dzięki obserwacji kolonii mrówek. Obraz, który rysuje w ten sposób, przybliży z jednej strony interesującą perspektywę badawczą, jaką prezentują teorie uwzględniające w procesach społecznych aktorów nieludzkich, z drugiej zaś strony każe zadać pytanie, czy uwzględnienie pełnego zakresu aktorów włączających się w procesy komunikacyjne jest w ogóle możliwe i czy w związku z tym jesteśmy w stanie w całości opisać współczesne formy komunikacji.

Tom zamyka artykuł Michała Wendlanda ukazujący przekształcenia pojęcia humanistyki od epoki wczesnonowożytnej do czasów współczesnych, zgodnie z koncepcją szkoły *Annales*. Przekształceniom tym odpowiada formułowanie kategorii definiujących, takich jak *paideia*, *studia humanitatis*, *republique des lettres* i *Bildung*. Swój wywód autor umieszcza w szerszym kontekście debaty nad kryzysem humanistyki, argumentując, że wiele tez o jej pozostawaniu w kryzysie lub wręcz upadku wynika z niezrozumienia, czym humanistyka w ogóle jest i jakie są jej cele. Zastosowanie opisu charakterystycznego dla koncepcji długiego trwania pozwoliło zanalizować przekształcenia dotyczące uprawiania humanistyki jako nauki, jak i kwestii związanych z dydaktyką.

Wnioski, jakie można znaleźć w tekstach zebranych w ostatniej części recenzowanej monografii, obrazują, jak ważne są procesy komunikowania między naukowcami oraz komunikowania, nie tylko wyników badań, na zewnątrz środowiska naukowego. Zarys historyczny Wendlanda pokazuje istotność tych procesów na przestrzeni wieków. Znajdziemy tu również dyskusję na temat kwestii dostępności i jej wpływu na odbiór tekstu. W zależności od ich rozumienia oraz przyjętej koncepcji (koncepcji nauki i wiedzy, jak w tekście Boruszewskiego; modelu stygmergii – jak u Sieńki) wnioski nie tyle różnią się, ile przynoszą rozstrzygnięcia z nieco innych porządków. Także inne rozwiązania, nawiązujące już bezpośrednio do praktyki komunikowania, prezentują artykuły Czarneckiego i Karwasińskiej. Wśród opisywanych przez tych dwoje autorów modeli przebiega przede wszystkim skupienie się na promowaniu wysokiej jakości treści naukowych.

4. Wnioski

Wśród poruszanych w publikacji tematów znalazły się przede wszystkim:

- nauka, jej warunki i cechy, w tym przede wszystkim otwartość,
- cechy wyróżniające humanistykę na tle innych nauk,
- dostępność i odbiór tekstów i danych naukowych, ze szczególnym uwzględnieniem środowiska sieciowego,
- publikowanie jako jeden (nie jedyny) z istotnych procesów badań naukowych,
- metody oceny pracy i osiągnięć naukowców,
- proces komunikacji między naukowcami oraz komunikacja między naukowcami a nienaukowcami,
- promocja badań naukowych.

Autorzy przyjmowali różne, często dość odmienne, perspektywy badawcze, dzięki czemu możliwy był wszechstronny opis poruszanych zagadnień, co obrazuje m.in. kwestia otwartego dostępu, który został opisany jako element rozwoju ruchów naukowych, jako istotne zagadnienie prawne, jako rozwiązanie technologiczne oraz jako szczególnie przypadek obrazujący założenia metateoretyczne – co obrazuje pierwszy rozdział monografii. Badania empiryczne, zawarte w drugiej części publikacji, śledzą i pokazują rozwój – choć jak należy zauważyć, nie jest on gwałtowny – czasopism oraz związanych z nimi zjawisk, tj. ich istniejących stron internetowych oraz pojawienia się wskaźników altmetrycznych. Przeprowadzone badania można również odczytywać jako przyczynek metodologiczny do wykorzystania różnorodnych technik badawczych bibliometrii i webometrii w zakresie poszczególnych dyscyplin humanistycznych i społecznych, jak również nauk humanistycznych i społecznych jako całości. Wiąże się to z szerszym tematem promocji osiągnięć naukowych oraz roli w niej badaczy, instytucji i organizacji ich skupiających oraz bibliotekarzy jako częstych pośredników między naukowcami a odbiorcami tekstów naukowych.

Za dużą zaletę tekstów zawartych w monografii trzeba poczytywać fakt, że nie skupiają się one wyłącznie na przypadkach jednostkowych lub wąskich zjawiskach występujących jedynie w obrębie jednej dziedziny, ale wnoszą szerszą refleksję na temat polskich nauk humanistycznych. Wychodzą nawet dalej – prezentując cechy charakterystyczne dla humanistyki w ogóle, szczególnie w przypadku tekstów zebranych w ostatniej części monografii.

Podsumowanie

Na koniec trzeba powtórzyć pytanie: Jaką refleksję wnosi omawiana publikacja do debaty na temat nauk humanistycznych? Przede wszystkim dotyka ona, jak mi się

wydaje, jednych z najważniejszych, ale także najgłośniejszych, tematów pojawiających się w debatach naukowców i nienaukowców, humanistów i niehumanistów – celów i ograniczeń współczesnych nauk humanistycznych, stanu humanistyki jako nauki, roli naukowców wobec własnego środowiska i wobec społeczeństwa, w końcu – roli technologii w procesach badawczych. Rozważania dotyczące tych trudnych tematów oparte są przy tym nie na arbitralnych opiniach, ale mają podstawy w przeprowadzonych badaniach, najczęściej o charakterze empirycznym. Należy przy tym zauważyć, że badania te nie mają charakteru jednostkowego lub przyczynkarskiego, lecz przeciwnie – wnoszą istotne argumenty w pytania stawiane w nauce o naukę.

Sięgając po publikację *Komunikacja naukowa w humanistyce*, można by mieć obawę, że autorzy zbyt szeroko zarysowali horyzont interesujących ich zagadnień. Jednak dzięki precyzyjnemu określaniu definiowanych zjawisk i problemów ich przekaz pozostaje jasny i nie jest przy tym strywalizowany. Autorzy nie podają uproszczonych definicji, a niejednokrotnie wprowadzają w swoje rozważania wiele niuansów (czy to przez wprowadzenie szerszego kontekstu badań, czy przez refleksję metateoretyczną), które pokazują, że humanistyka – czy uważamy, że jest w kryzysie, czy też nie – może być wciąż sama żywym obiektem zainteresowania badaczy z różnych dziedzin.

Warto jeszcze dodać na koniec, że redaktorzy i wydawca zrobili wszystko, aby zapewnić potencjalnym odbiorcom dostęp do publikacji i ułatwić korzystanie z jej treści. Niezwykle staranna pod względem edytorskim publikacja udostępniona została na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 3.0 Polska. Jasny i przejrzysty układ trzynastu artykułów daje wrażenie różnorodności, a jednocześnie sprawia, że odbiera się ją jako logiczny wywód, (wielo)głos środowiska ludzi badających i tworzących jednocześnie współczesną naukę.

Literatura

- Bednarek-Michalska, B. (2017). Otwarta nauka w Polsce – rys historyczny. W: E. Kulczycki (red.). *Komunikacja naukowa w humanistyce* (13-28). Poznań: Wyd. Nauk. Instytutu Filozofii UAM.
- Boruszewski, J. (2017). Dostępność wiedzy naukowej a jej intersubiektywna komunikowalność. W: E. Kulczycki (red.). *Komunikacja naukowa w humanistyce* (265-281). Poznań: Wyd. Nauk. Instytutu Filozofii UAM.
- Cullars, J. (1988). Characteristics of the Monographic Scholarship of Foreign Literary Studies by Native Speakers of English. *College & Research Libraries*. 49(2): 158-170.
- Czarnecki, S. (2017). Promocja humanistyki. W stronę strategicznej komunikacji z wykorzystaniem narzędzi marketingu i public relations. W: E. Kulczycki (red.). *Komunikacja naukowa w humanistyce* (215-235). Poznań: Wyd. Nauk. Instytutu Filozofii UAM.

- Danielewicz, M., Tarkowski A. (2013). *Prawo autorskie w czasach zmiany. O normach społecznych korzystania z treści*. Warszawa: Centrum Cyfrowe Projekt: Polska.
- Drabek, A. (2017). „Pamiętnik Literacki” – analiza bibliometryczna. W: E. Kulczycki (red.). *Komunikacja naukowa w humanistyce* (113-150). Poznań: Wyd. Nauk. Instytutu Filozofii UAM.
- Fenrich, W. (2017). Mity otwartego dostępu. W: E. Kulczycki (red.). *Komunikacja naukowa w humanistyce* (31-48). Poznań: Wyd. Nauk. Instytutu Filozofii UAM.
- Karwasińska, E. (2017). Biblioteczne usługi wydawnicze – nowa rola biblioteki naukowej. W: E. Kulczycki (red.). *Komunikacja naukowa w humanistyce* (237-263). Poznań: Wyd. Nauk. Instytutu Filozofii UAM.
- Kolasa, W.M. (2017). Polskie czasopisma humanistyczne w perspektywie SEO. W: E. Kulczycki (red.). *Komunikacja naukowa w humanistyce* (175-210). Poznań: Wyd. Nauk. Instytutu Filozofii UAM.
- Konieczna, D. (2002). Bibliometryczna analiza publikacji cytowanych w czasopiśmie „Litteraria” w latach 1969-1999. *Zagadnienia Naukoznawstwa*. 38(151-152): 137-145.
- Kozłowski, T., Bomba, R. (2016). Polskie czasopisma naukowe z zakresu nauk humanistycznych i społecznych w internecie. W: P. Siuda (red.). *(Nie)obecna nauka: Strategie promocyjne polskich czasopism naukowych z zakresu nauk humanistycznych i społecznych* (73-99). Poznań: Wyd. Nauk. Instytutu Filozofii UAM.
- Kulczycki, E. (2017). Otwarta nauka a komunikacja – perspektywa metateoretyczna. W: E. Kulczycki (red.). *Komunikacja naukowa w humanistyce* (67-86). Poznań: Wyd. Nauk. Instytutu Filozofii UAM.
- Kulczycki, E. (red.) (2017). *Komunikacja naukowa w humanistyce*. Poznań: Wyd. Nauk. Instytutu Filozofii UAM.
- Nolen, D.S. (2010). Characteristics of la literatura: A Reference Study of Spanish and Latin American Literature. *College & Research Libraries*. 71(1): 9-19.
- Osiński, Z. (b.d.). Ocena dorobku naukowego w humanistyce. <http://kkhp.pl/dokumenty/dyskusje/dyskusja-o-postulatach-zmian-w-nauce-i-szkolnictwie-wyzszym-2/z-osinski-ocena-dorobku-naukowego-w-humanistyce/> [dostęp: 12.05.2017].
- Rowlands, I., Nicholas, D., Russell, B., Canty, N., Watkinson, A. (2011). Social media use in the research workflow. *Learned Publishing*. 24(3): 183-195.
- Rozkosz, E.A. (2017). Polskie czasopisma pedagogiczne w „Wykazach czasopism punktowanych” w latach 2012, 2013 i 2015. W: E. Kulczycki (red.). *Komunikacja naukowa w humanistyce* (153-173). Poznań: Wyd. Nauk. Instytutu Filozofii UAM.
- Rychlik, M. (2017). Perspektywy stosowania wskaźników altmetrycznych w ocenie dorobku polskiej humanistyki. W: E. Kulczycki (red.). *Komunikacja naukowa w humanistyce* (91-111). Poznań: Wyd. Nauk. Instytutu Filozofii UAM.
- Sieńko, M. (2017). Utartymi ścieżkami wiedzy – technologie naukometrii a stygmergiczny model poznawczy. W: E. Kulczycki (red.). *Komunikacja naukowa w humanistyce* (283-300). Poznań: Wyd. Nauk. Instytutu Filozofii UAM.
- Siewicz, K. (2017). Otwarty dostęp – wybrane zagadnienia prawne i wskazówki praktyczne. W: E. Kulczycki (red.). *Komunikacja naukowa w humanistyce* (51-64). Poznań: Wyd. Nauk. Instytutu Filozofii UAM.

- Siuda, P. (red.) (2016). *(Nie)obecna nauka: Strategie promocyjne polskich czasopism naukowych z zakresu nauk humanistycznych i społecznych*. Poznań: Wyd. Nauk. Instytutu Filozofii UAM.
- Suber, P. (2014). *Otwarty dostęp*, Warszawa: Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego.
- Wendland, M. (2017). Humanistyka w oczach humanistów – od wczesnej nowożytności do dzisiaj. W: E. Kulczycki (red.). *Komunikacja naukowa w humanistyce* (303-328). Poznań: Wyd. Nauk. Instytutu Filozofii UAM.

Communication landscape of the Polish humanities

ABSTRACT. The article is a review of *Komunikacja naukowa w humanistyce* edited by Emanuel Kulczycki. This edited volume contains thirteen chapters focusing on issues such as: a characteristics of science and humanities, openness in science, communication of scientists, and assessment of scientists' achievements.

KEYWORDS: bibliometrics, scientific journals, humanities, communication, science, openness, open access

CYTOWANIE: Paul, M. (2017). Krajobraz komunikacyjny polskiej humanistyki. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*. 1(49): 183-194. doi: 10.14746/nisw.2017.1.9.